

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Εισαγωγή στην ελληνική έκδοση</i>	9
<i>Εισαγωγή</i>	27
Κεφάλαιο 1	
Ορισμοί για την αναπηρία: κάνοντας πολιτική με τις έννοιες	37
Κεφάλαιο 2	
Η πολιτισμική παραγωγή της βλάβης και της αναπηρίας	59
Κεφάλαιο 3	
Αναπηρία και άνοδος του καπιταλισμού	83
Κεφάλαιο 4	
Η ιδεολογική κατασκευή της αναπηρίας	115
Κεφάλαιο 5	
Η δόμηση της αναπηρικής ταυτότητας	145
Κεφάλαιο 6	
Η κοινωνική κατασκευή του προβλήματος της αναπηρίας	177
Κεφάλαιο 7	
Η πολιτική της αναπηρίας: Υπαρκτές δυνατότητες	209
Κεφάλαιο 8	
Η πολιτική της αναπηρίας - Νέα κοινωνικά κινήματα	239

<i>Επίλογος: Οι καιροί αλλάζουν</i>	273
<i>Βιβλιογραφία</i>	275
<i>Ευρετήριο Ονομάτων</i>	293
<i>Ακρωνύμια</i>	297
<i>Συνοπτομογραφίες</i>	301

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

M. Oliver:

Αναπηρία και Σπουδές περί Αναπηρίας

Η έκδοση του συγκεκριμένου βιβλίου στα ελληνικά γίνεται σχεδόν την ίδια στιγμή με την επανέκδοση του τρίτου βιβλίου του Mike Oliver, *Understanding Disability: from theory to practice, 2nd edition, 2009, Σεπτέμβριος Macmillan Palgrave*. Θα μπορούσε λοιπόν κάποιος να αναρωτηθεί για την επιμονή μας στην έκδοση αυτού του παλαιότερου βιβλίου. Ο λόγος είναι απλός. Το ανά χείρας βιβλίο που πρωτοεκδόθηκε το 1990, αποτελεί σταθμό για το χώρο των Σπουδών περί Αναπηρίας (*Disability Studies*), δίνοντας μια εντελώς διαφορετική διάσταση και κατεύθυνση σε σχέση με αυτό που θα ονομάζαμε θεωρητικό και εννοιολογικό πλαίσιο του Κοινωνικού Μοντέλου της Αναπηρίας (*Social model of disability*). Δεν είναι, ως εκ τούτου καθόλου τυχαίο το γεγονός πως το συγκεκριμένο βιβλίο λειτούργησε ως αφόρμηση και ως εφιαλή-

ριο για την παραγωγή πολλών σχετικών κοινωνιολογικών και παιδαγωγικών μελετών αναφορικά με το πεδίο της αναπηρίας και τα δρώντα υποκείμενα αυτού του πεδίου. Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε, όπως και πολλοί άλλοι μέχρι τώρα, ότι σηματοδοτεί την επιστημολογική μετατόπιση από την ιατροκοποιημένη, ψυχολογίζουσα, και εξατομικευμένη σκέψη περί αναπηρίας σε μια σύλληψη της αναπηρίας ως κοινωνικής κατασκευής και δημιουργίας. Όπως χαρακτηριστικά γράφουν οι Barnes, Oliver & Barton: «Το βιβλίο παρέχει μια θεωρητική βάση των υλιστικών και ιδεολογικών θεμελίων πάνω στα οποία στηρίχτηκαν οι σύγχρονες θεωρήσεις για την αναπηρία.» (Barnes, Oliver & Barton, 2002, σελ. 8). Δεν περιορίζεται μόνο στον ορισμό του τι είναι αναπηρία, αλλά και στο γιατί και το πώς «δημιουργήθηκε», στις βασικές παραμέτρους που αφορούν την εξήγηση των αιτιών γένεσης της σκέψης της ανικανότητας και της εξάρτησης για τους ανάπηρους, καθώς και στους παράγοντες που προσδιορίζουν τη μορφή και την έκβαση της συλλογικής δράσης των αναπήρων.

Μέχρι εκείνη την περίοδο, πριν δηλαδή τη δεκαετία του '80, το ακαδημαϊκό ενδιαφέρον ως προς την αναπηρία κυριαρχούνταν από συμβατικές, θετικιστικές, ατομικιστικές και ιατρικές εξηγήσεις. Οι κοινωνικοί επιστήμονες της εποχής ασχολούμενοι με το συγκεκριμένο θέμα ακολουθούσαν λίγο πολύ τα ίδια επιστημονικά μονοπάτια (Abberley, 2002· Thomas, 1999). Η κατάργηση αυτής της «ορθοδοξίας» δεν προέκυψε από τον ακαδημαϊκό κόσμο αλλά από τους ίδιους τους ανάπηρους. Η βρετανική εμπει-

ρία έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διάδοση μιας ριζοσπαστικής και επίμαχης προσέγγισης στη θεωρία και την πράξη διαμέσου της οπτικής του κοινωνικού μοντέλου. Το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας προέκυψε μετά την κεντρική διάκριση μεταξύ βλάβης και αναπηρίας που καθιέρωσε η Οργάνωση των Κινητικά Αναπήρων και το Απελευθερωτικό Δίκτυο των Ανάπηρων Ατόμων. Με τα λόγια των Thomas & Barnes:

«Οι δραστηριότητες και τα κείμενα αυτών των οργανώσεων προετοίμασαν το έδαφος, ώστε ανάπηροι και μη ανάπηροι ακαδημαϊκοί να αναπτύξουν στην πορεία την έννοια της αναπηρίας και την κοινωνική διαδικασία της αναπηροποίησης.»
(Thomas & Barnes, 2006, σελ. 4)

Ακριβώς εκείνη τη χρονική περίοδο, το 1986, κυκλοφόρησε το περιοδικό *Αναπηρία, Βλάβη και Κοινωνία* που μετονομάστηκε το 1993 από τους εκδότες του Len Barton & Mike Oliver σε *Αναπηρία και Κοινωνία*. Το περιοδικό είχε φιλοξενήσει τα κείμενα μελών των αναπηρικών οργανώσεων και ακαδημαϊκών. Σύντομα έγινε κατανοητό ότι το κοινωνικό μοντέλο ήταν πολύ σημαντικό από εμπειρική άποψη, αλλά χρειαζόταν όμως θεωρητική υποστήριξη και θεμελίωση. Ακριβώς εκείνη τη χρονική περίοδο προέκυψε το βιβλίο του Oliver. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε το κεντρικό ερώτημα που διατρέχει ολόκληρο το βιβλίο του Oliver, πώς μπορούμε, δηλαδή, να αναπτύξουμε μια κοινωνιολογική θεωρία για την αναπηρία.

Ο Oliver αντλώντας από την κοινωνιολογική παράδοση

και ειδικότερα από την κοινωνιολογία της παρέκκλισης, μιας και η διατριβή του αφορούσε την Επιληψία και το Έγκλημα, από νωρίς έδειξε τις θεωρητικές του αποστάσεις, από το λειτουργισμό, προσέγγιση συνυφασμένη, εκείνη την περίοδο, κυρίαρχα με την κοινωνιολογία της παρέκκλισης. Για τον Oliver, η αναπηρία δεν έχει οντολογική αρνητική υπόσταση, πριν, έξω, ή πέρα από τις πολιτικές ρυθμίσεις και τις κοινωνικές πρακτικές.

Εμπνεόμενος από τον Marx, τον August Comte, και τον Gramsci, ο Oliver επεξεργάστηκε θεωρητικά την έννοια της αναπηρίας, ως κανονιστική κατηγορία που παράγεται μέσα από τα ιστορικά συμφραζόμενα της εξιδανικευμένης κανονικότητας και μέσα από πρακτικές ηγεμονικού χαρακτήρα.

Ο Oliver ακολουθώντας την μαρξιστική αντίληψη κινείται στο συγκεκριμένο βιβλίο σε ένα διπλό επίπεδο: αυτό της επιστήμης αλλά και της πολιτικής πρακτικής. Δίνει μια αιτιώδη εξήγηση του φαινομένου της αναπηρίας μέσα από τις δομικές αιτίες της βιομηχανοποίησης και της οικονομίας, ακολουθώντας τα μονοπάτια της ιστορικής κοινωνιολογίας, ενώ ταυτοχρόνως στα τελευταία κεφάλαια ασχολείται με ζητήματα στρατηγικής και τακτικής, δηλαδή, πρακτικής πολιτικής. Κατ' αυτόν τον τρόπο κατορθώνει να κινηθεί με άνεση και με μια συγκροτημένη συλλογιστική πορεία από το επίπεδο δημιουργίας μιας κοινωνικής θεωρίας στο επίπεδο μιας πρακτικής πολιτικής παρέμβασης. Σε αυτά ακριβώς τα τελευταία κεφάλαια ενσωματώνει την γκραμσιανή συλλογιστική περί ηγεμονίας και κοινωνίας

των πολιτών ή ιδιωτικής κοινωνίας¹. Συζητά τα ζητήματα της αυτο-διαχείρισης και αυτο-ενεργοποίησης των ανάπηρων πολιτών – παραγωγών δράσης για την υπέρβαση του αστικού νομικού κατεστημένου, που σύμφωνα με την ανάλυσή του επιδιώκει να είμαστε πολίτες/καταναλωτές και ιδιώτες – και «όχι ένα αδιάσπαστο όλο κοινωνικο-πολιτικών όντων με κυρίαρχο σκεπτικό, το ιδεολογικό, πολιτισμικό αξιακό στοιχείο ταυτότητας». (Ρήγος, 2007, σελ.7)

Για τον Ολίβερ τα πολιτισμικά συστήματα αντανακλούν όσον αφορά την αναπηρία κοινωνικά και υλικά συμφέροντα, τα οποία λειτουργούν ιδεολογικά υπέρ κάποιων ομάδων (ιατρών, ψυχολόγων), ενώ από την άλλη μεριά στρέφονται με έναν αποκάλυπτο τρόπο έναντι κάποιων άλλων (των αναπήρων). Στο πλαίσιο αυτής της θεώρησης, τα πολιτισμικά συστήματα δεν έχουν ενοποιητική κοινωνική δύναμη. Τα άτομα δημιουργούν, χειρίζονται ή χρησιμοποιούν σύμβολα και λόγους τα οποία δεν είναι αυθαίρετα ή ανεξάρτητα. Τα άτομα εμπλέκονται στην κοινωνική αλλαγή αλλά και την ιστορική εξέλιξη. Έτσι, με τις συγκεκριμένες θέσεις απομακρύνεται τόσο από την Παρσονική συλλογιστική μέσω των κειμένων του επικριτή της, C.Wright Mills, όσο και από τον Ντυρκέμ και τους επιγόνους του, όπως τη Mary Douglas, επιστρατεύοντας τις σχετικές απόψεις του

---

¹ Αδόκιμα καθιερώθηκε μεταφραστικά ο όρος κοινωνία πολιτών και όχι ιδιωτική κοινωνία σύμφωνα με τον Α. Ρήγο (2007 σελ.3). Πρακτικά Επισημονικού Συνεδρίου: «Ο Αντόνιο Γκράμσι στις σημερινές κοινωνικές επιστήμες και η θεωρία», Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, 30 Νοεμβρίου - 1 Δεκεμβρίου 2007.

Lukes ο οποίος στέκεται κριτικά απέναντι στον μεθοδολογικό ατομισμό (τον οποίο χαρακτηρίζει και ως ερμηνευτικό δόγμα), την ερμηνεία, δηλαδή, των ατομικών ή κοινωνικών φαινομένων με όρους που αφορούν εξολοκλήρου στο άτομο. Για τον Oliver, η συγκρότηση και η μεθοδική ανάπτυξη των θεωρητικών εννοιών εμπεριέχει το αίτημα για αναστοχασμό και κριτική πάνω στη σχεσιακή συγκρότηση και την αξιακή φύση των ιστορικών κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων.

Ο Oliver αντιπαρατίθεται στις αιτιακές και ιεραρχικές αντιθέσεις που στηρίζονται στα «αληθειακά καθεστώτα» της δυτικής σκέψης και μεταφυσικής, τα οποία νομιμοποιούν δυϊσμούς, όπως σώμα/πνεύμα, κανονικότητα/αναπηρία, νοημοσύνη/νοητική ανεπάρκεια. Σύμφωνα με την άποψή του, οι ερμηνείες που αφορούν στην κοινωνική θέση των αναπήρων και διέπονται από την οπτική είτε του δυϊσμού της ανθρώπινης σκέψης (Levi-Strauss, 1977) είτε στηρίζονται στην αναζήτηση της συμβολικής τάξης των πραγμάτων (Douglas, 1966) είναι περιοριστικές. Ο περιορισμός αυτός έγκειται στο ότι κατά τον Oliver οι κοινωνιολογικές αναλύσεις αυτού του είδους, αντιμετωπίζουν τις κοινωνίες ως ενσάρκωση των νοητικών συστημάτων και όχι ως αποτέλεσμα των κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων. Επιπλέον, εξετάζουν τον ανάπηρο ως τον μεταφυσικό «άλλο» κατευθύνοντας, με αυτόν τον τρόπο, την προσοχή μας μακριά από τις κοινωνικές διαφορές, που αναγκάζουν τους ανάπηρους να μειονεκτούν.

Σε αυτήν του την τοποθέτηση αξιοποιεί την κλασική με-

λέτη του Goffman για το στίγμα, διερευνώντας τα στερεότυπα για τους ανάπηρους και προσπαθώντας να τα δει μέσα στην ιστορική τους εξέλιξη όχι ως αόρατους ρυθμιστές της κοινωνικής συναναστροφής, αλλά ως κοινωνικά προϊόντα. Η ταυτότητα του ανάπηρου, όπως και κάθε ταυτότητα, δεν προϋπάρχει άλλωστε του ατόμου, όπως διευκρινιστικά μας εξηγεί στον πρόλογο της ελληνικής έκδοσης του βιβλίου του Goffman η Μακρυγιώτη:

«δεν υπάρχει ένας πρότερος εαυτός που περιμένει να ενεργοποιηθεί και να εκφραστεί στις κοινωνικές περιστάσεις, αλλά ο εαυτός διαμορφώνεται και επικυρώνεται σε συνθήκες δημόσιας ερμηνείας. [...] ο εαυτός είναι μέρος μιας ιδεολογίας της καθημερινής ζωής, ο αρχετυπικός μύθος της νεωτερικότητας» (Μακρυγιώτη, 2001 σελ. 21)

Κι ενώ ο Oliver αναγνωρίζει τη συμβολή του Goffman ως σημαντική στη νεώτερη κοινωνιολογία, όχι μόνο μέσα από τη μελέτη που τον έκανε γνωστό, το *Στίγμα*, αλλά και από τη μελέτη του, *Άσυλα-δοκίμια για την κοινωνική κατάσταση των ασθενών του ψυχιατρείου και άλλων τροφίμων*, επειδή ακριβώς εμπλέκει ζητήματα μικροκοινωνιολογίας και κοινωνικής δομής. Εντέλει θεωρεί ότι στην πορεία ο στιγματισμός θεωρήθηκε προσωπική υπόθεση του ατόμου και ο αποστιγματισμός κυρίαρχη θέση κάποιων οργανώσεων για τους ανάπηρους, αλλοιώνοντας την κοινωνική διάσταση που του απέδιδε αρχικά ο Goffman.

Το βιβλίο εκτός από τις θεωρητικές του αναζητήσεις συμπεριλαμβάνει μαρτυρίες και κείμενα αναπήρων, όπως του

Vic Finkelstein (1980), Νοτιο-αφρικανού ακτιβιστή και συγγραφέα, γνωστού για την ανάλυσή του στο θέμα της «ομαλοποίησης» και ιδρυτικό μέλος της οργάνωσης Κινητικά Αναπήρων. Αναλαμβάνοντας μαζί του, στα τέλη της δεκαετίας του '70, τη διδασκαλία του μαθήματος: «Το μειονεκτικό άτομο στην κοινωνία» στο Ανοιχτό Πανεπιστήμιο, διέτρεξαν την υπάρχουσα βιβλιογραφία για την αναπηρία, και όπως ο ίδιος ομολογεί ένιωσαν «απελπιστικά εξοργισμένοι» (Oliver, 1999). Μαζί αναδιοργάνωσαν το υλικό του μαθήματος που θεωρούσαν κοινωνιολογικά «προκατειλημμένο», ανοίγοντας το δρόμο για την εμφάνιση των πρώτων προπτυχιακών και μεταπτυχιακών τμημάτων με τον τίτλο Σπουδές περί Αναπηρίας (*Disability Studies*). Την ίδια περίπου χρονική περίοδο, εμφανίζονται στον Καναδά και την Αμερική αντίστοιχα τμήματα με την κινητοποίηση του Irving K. Zola, προέδρου της Ιατρικής Κοινωνιολογίας, στην Αμερικανική Κοινωνιολογική Ένωση. Είχε προηγηθεί η έκδοση του βιβλίου του Zola, το οποίο συχνά ο Oliver επικαλείται στη συγκεκριμένη μελέτη, με τίτλο: *Missing Pieces: A Chronicle of Living with a Disability*, 1981. Αυτή η συγκεκριμένη μελέτη, όπως και άλλες ακόμη, εστίασαν την κριτική τους στα Αμερικανικά προγράμματα Αποκατάστασης καθώς και στην Αμερικανική Κοινωνία. Όπως μας πληροφορεί ο Oliver, οι συγκεκριμένοι συγγραφείς επηρεασμένοι από την παράδοση του Αμερικανικού Πραγματισμού, και του διαλόγου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τοποθέτησαν την ανάλυση της αναπηρίας στο πλαίσιο της ανάλυσης των μειονοτικών ομάδων, χωρίς να παρέχουν μια αναλυτική θεωρητική εξήγηση για

την αναπηρία και τον αποκλεισμό. Επιπλέον, όπως οι Gordon & Rosenblum (2001) σημειώνουν χαρακτηριστικά, οι κοινωνικο-πολιτικές ερμηνείες για την αναπηρία είχαν σχετικά μικρή επιρροή στο πεδίο της αμερικανικής κοινωνιολογίας.

Με την εμφάνιση του ανά χείρας βιβλίου, προκλήθηκε ένας σημαντικός και γόνιμος διάλογος για τα ζητήματα της αναπηρίας, καθώς και κριτικές για την παραμέληση από πλευράς του Oliver ζητημάτων που σχετιζόνταν με τον πόνο (Morris, 1991), το σώμα (Hughes & Patterson, 1997), το φύλο (Corker & French 1999), την εθνικότητα και τη σεξουαλικότητα (Shakespeare, 1996). Απαντώντας στους επικριτές του που τον εγκαλούσαν για υποτίμηση των πολιτισμικών παραγόντων, ο Oliver αναγνωρίζει ότι υπάρχει μια αναπόδραστη υλική αναγκαιότητα η οποία όμως δεν είναι υπεράνω κριτικής ανάλυσης, και ότι απαιτείται η παρουσίαση και επεξεργασία των τρόπων με τους οποίους εμφανίζεται, παρουσιάζεται, βιώνεται και νομιμοποιείται η αναπηρία μέσα στους παραγωγικούς και πολιτισμικούς περιορισμούς που θέτουν οι δομικοί ρυθμιστικοί ηγεμονικοί μηχανισμοί (Oliver, 2004). Οι εμπειρίες των αναπήρων δεν αποσιωπήθηκαν από το κείμενο του Oliver, αποφεύχθηκαν όμως μαρτυρίες που αφορούσαν στον πόνο, για να μην ταυτιστεί η προσωπική εμπειρία με την προσωπική τραγωδία, προσέγγιση κυρίαρχη εκείνης της περιόδου, με το σώμα να αποτελεί συνώνυμο του ελαττώματος και της παθολογικής δυσλειτουργίας, χωρίς πολιτικά και ιστορικά συμφραζόμενα.

Άλλωστε, η επίκριση δεν αφορούσε τόσο τα περιεχόμε-

να αυτού του βιβλίου, αλλά το αποτέλεσμα της συγκεκριμένης υλιστικής θεωρίας στην καθιέρωση και την υιοθέτηση από μέρους των αναπήρων της «νέας ορθοδοξίας» όπως την ονόμασαν οι επικριτές του, ήτοι το Κοινωνικό Μοντέλο Προσέγγισης της Αναπηρίας και τη Χειραφετική Ερευνητική προσέγγιση.

Επιπλέον, έξι χρόνια αργότερα, ο Oliver με τη συνεργάτιδά του την Jane Campbell κυκλοφορούν το βιβλίο *Disability Politics, Understanding our Past, Changing our Future*, Routledge: NewYork, το οποίο βρήκει προσωπικών εμπειριών και αναφορών. Περιλαμβάνει συνεντεύξεις προσωπικής αυτό-βιογραφικής προσέγγισης 29 ανάπηρων κοινωνικών επιστημόνων, ιστορικών, ερευνητών και μελών αναπηρικών οργανώσεων. Όπως οι επιμελητές αναφέρουν: «μέσω αυτού του βιβλίου παρουσιάζουμε τα λεγόμενα όλων των συνεργατών χωρίς να τα διαχωρίζουμε σε ακαδημαϊκά πεδία μαζί με τις προσωπικές εμπειρίες τους. Επαγγελματικές ιδιότητες και προσωπικές εμπειρίες «κάνουν τον καθένα από μας αυτό που πράγματι είναι» (Oliver & Campbell, 1996, σελ.1). Το συγκεκριμένο βιβλίο αποτελεί την καταγραφή της πραγματικότητας εκείνης της περιόδου και αποτελεί τη συνέχεια του βιβλίου που κρατάμε στα χέρια μας, όσον αφορά την αναλυτική επεξεργασία των ζητημάτων του αναπηρικού κινήματος.

Είναι γεγονός, ότι για πρώτη φορά, σε αυτό το βιβλίο παρουσιάζεται κριτικά η κοινωνική πολιτική και το κράτος πρόνοιας όσον αφορά τα ζητήματα της αναπηρίας. Ο Oliver, γράφοντας το βιβλίο στο τέλος της δεκαετίας του

’80, τη «μαύρη» Θατσερική περίοδο, μια περίοδο σημαντικών αλλαγών για τη Βρετανία, διαπιστώνει τη συρρίκνωση του κράτους πρόνοιας, τη νομιμοποίηση του αιτήματος του «λιγότερου κράτους», την ιδιωτικοποίηση των προνοιακών συστημάτων, την εμπορευματοποίηση υπηρεσιών όπως υπηρεσίες φροντίδας, συμβουλευτικές και ψυχοθεραπευτικές, την κατάρρευση των αυτοπαραγωγικών συστημάτων της οικογενειακής οικονομίας. Προτάσσει λοιπόν την ισχυροποίηση του Κινήματος των Αναπήρων για τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους, που συρρικνώνονται ακόμη περισσότερο σε μια τέτοια πολιτική στιγμή.

Παρουσιάζει αναλυτικά την ιστορική εξέλιξη των οργανώσεων, και των συνδέσμων αναπήρων, εστιάζοντας στη δράση τους. Διαχωρίζει τις οργανώσεις σε Οργανώσεις για ανάπηρους και Οργανώσεις Αναπήρων. Υπογραμμίζει τον καθοριστικό ρόλο των μεσαίων αστικών στρωμάτων, τα οποία προτού το κράτος εμφανιστεί ως φορέας άσκησης πολιτικής, λειτουργούσαν με φιλανθρωπικούς στόχους. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Θανάσης Αλεξίου στην επισκόπησή του για την εξέλιξη του κράτους πρόνοιας, αξιολογώντας ως μελέτη περίπτωσης τη Βρετανία (2008) αυτά τα στρώματα

«στελέχωναν ιδιωτικά-φιλανθρωπικά δίκτυα που σκοπό είχαν την ιδεολογική ενσωμάτωση των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων και τη διαχείριση της λαϊκής οικογένειας. Η «μάζα των άπλυτων» (The Great Unwashed) αποτέλεσε πεδίο ακτιβισμού για αστές κυρίες και φιλόφιλους αστούς, γιατρούς, πολεοδόμους.» (σελ.18)

Δεν είναι όμως μόνο οι δράσεις των φιλανθρωπικών οργανώσεων κατά τον Oliver που δεν επιτρέπουν τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των αναπήρων.

Φέρνοντας ο ίδιος το «είναι» του ανάπηρου και έχοντας διεκδικήσει να ενταχθούν οι ανάπηροι στις ερευνητικές μελέτες που τους αφορούν (βλ. Χειραφετική Έρευνα), ώστε να είναι κυρίαρχη και «αρχετυπική» η φωνή τους, σχολιάζει επικριτικά και τις οργανώσεις των αναπήρων, είτε αυτές ενσωματώνονται με αορατότητα (*invisibility*) στις κοινοβουλευτικές ομάδες, είτε είναι μονοθεματικές οργανώσεις (*single-subject*) (συγκροτούνται, δηλαδή, στη βάση της κάθε ξεχωριστής αναπηρίας) οργανώσεις που με τον έναν ή τον άλλο τρόπο διεκδικούν με αβασάνιστη πολιτική σκέψη μόνο για επιμέρους συγκεκριμένες αναπηρίες. Θέτει λοιπόν ως βασική αρχή του Κινήματος Αναπήρων, την αναγνώριση από μέρος τους ότι η κοινωνία αναπηροποιεί, και ως στόχο του την ένταξη της ομάδας των αναπήρων στα νέα κοινωνικά κινήματα της κοινωνίας των πολιτών που στρέφονται στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων του πολίτη, του δικαιώματος της εργασίας, της ασφάλισης, της εκπαίδευσης και της αξιοπρέπειας.

Σε αυτό το βιβλίο ο Oliver έχει περιοριστεί ως προς τα ζητήματα της εκπαίδευσης στην παρουσίαση δύο μόνο επισημονικών και ερευνητικών φωνών που υποστήριζαν ταυτόχρονα με εκείνον την αλλαγή της εκπαιδευτικής πολιτικής για μια ενταξιακή εκπαίδευση. Παρουσιάζει την πρωτόλεια δουλειά του Len Barton, κατοπινού του συνεργάτη στο περιοδικό *Disability & Society*, και της Sally Tomlinson,

The Social Construction of the Educational Special Needs Child, 1981, London: Croom Helm. Διαχωρίζεται σε πρώτη φάση από τα λεγόμενά τους περί κοινωνικής κατασκευής της αναπηρίας (*social construction*), και προτείνει τη χρήση το όρου κοινωνική επιτέλεση/δημιουργία (*social creationism*). Κατά τον Παπαταξιάρχη (1996) κατασκευή είναι:

«η συμβολική εννοιολόγηση προσώπων, πραγμάτων και εν γένει συμβάντων, πράξη κοινωνικά αποτελεσματική άρα νομιμοποιητική, όσο και πράξη κοινωνικά οροθετημένη. Ένας τέτοιος ορισμός της κατασκευής ως αναλυτικού εργαλείου έχει επιτρέψει την επεξεργασία ενός μεθοδολογικού προγράμματος το οποίο κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες αποδείχθηκε εξαιρετικά τελεσφόρο στη μελέτη της συγκρότησης του κοινωνικού φύλου, της σεξουαλικότητας, του έθνους, όπως και άλλων διαστάσεων της ταυτότητας.» (σελ. 198)

Η διαφορά αυτή δεν πολυσυζητήθηκε στα κατοπινά κείμενα των συγγραφέων. Μια διαφορά που επεξηγούν στον πρόλογο της έκδοσης για τα 18 χρόνια κυκλοφορίας του περιοδικού *Disability and Society* οι Barnes & Thomas (2006):

«Οι κοινωνικές θεωρίες περί κατασκευής εκχωρούν προνόμια στα πολιτισμικά και γλωσσολογικά φαινόμενα, ενώ οι κοινωνικές υλιστικές θεωρίες περί κοινωνικής επιτέλεσης δίνουν σημασία στις ζωές των αναπήρων, αλλά επικεντρώνονται κυρίως στους φραγμούς των οικονομικών πολιτικών και κοινωνικών δεδομένων που δημιουργούνται στη βάση της αναπηρίας.» (σελ. 5)

Είναι γεγονός ότι εκείνη την περίοδο δεν υπήρξε η έντο-

νη κατοπινή παραγωγή βιβλίων και άρθρων σχετικών με την Παιδαγωγική της Ένταξης. Οι πρώτες φωνές που αρθρώθηκαν για την εκπαίδευση και την αναπηρία ως κοινωνική και εκπαιδευτική κατασκευή στον βρετανικό χώρο είναι οι προαναφερθείσες.

Συνοψίζοντας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το θεωρητικό κοινωνιολογικό πλαίσιο, με τη μορφή που το όρισε σε αυτό το βιβλίο ο Oliver, είναι γεγονός ότι έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην ανάλυση των εκπαιδευτικών θεμάτων, και γίνεται ακόμη πιο φανερό από τις χιλιάδες αναφορές που εντοπίζουμε στο χώρο.

Κατά την επιμέλεια του παρόντος βιβλίου υπήρξαν διάφορα μεταφραστικά διλήμματα και απορίες. Θα αναφερθούμε σε δύο. Προτιμήσαμε να μεταφραστεί ο τίτλος του βιβλίου ως *Αναπηρία και Πολιτική* και όχι ως *Η Πολιτική της Αναπηροποίησης*. Σε αρκετά σημεία του βιβλίου χρησιμοποιείται ο όρος αναπηροποίηση, *disablement*, αναπηροποιητική κοινωνία, *disabling society*, αναπηροποιητικά όρια, *disabling barriers*. Η απόδοση των όρων στα ελληνικά έγινε περιφραστικά για να μην υποπέσουμε σε αγγλισμούς.

Επιπλέον, ο όρος *disablism* (αναπηρισμός), δεν αποδίδεται στα ελληνικά ως τέτοιος μιας και δεν διαθέτει τις ίδιες αρνητικές συνδηλώσεις όπως ο σεξισμός, ο ρατσισμός κ.ά.-ισμοί. Σε αυτή την περίπτωση αποδώσαμε τον αναπηρισμό σε μισαναπηρισμό, πιστεύοντας ότι αποδίδει περισσότερο ως έννοια στα ελληνικά. Στην αγγλική βιβλιογραφία οι όροι *disablism*, *ableism* (μισαναπηρισμός, ικανότητα) χρησιμοποιούνται ευρέως.

Θα θέλαμε επίσης να επισημάνουμε ότι στην Ελλάδα για πολλά χρόνια, τουλάχιστον την τελευταία εικοσαετία, τα περισσότερα βιβλία με αναφορές στην αναπηρία δεν αξιοποιούσαν τον όρο. Ο επιστημονικός χώρος, τα νομοθετικά έγγραφα, και το αναπηρικό κίνημα, κατά πως φαίνεται, επηρεάζονταν από τις «καλοκάγαθες, φιλανθρωπικές» μετακινήσεις σε επίπεδο χρήσης γλώσσας και όχι θεωρίας και πολιτικής. Μπορούμε ασφαλώς να εντοπίσουμε κάποιες εξαιρέσεις όπως οι Α. Ζώνιου-Σιδέρη, 1989· 1993· Ν. Βουλγαρόπουλος². Στην πρώτη περίπτωση, η ίδια εξηγεί τη χρήση του συγκεκριμένου όρου, αποποιούμενη τη γλώσσα που απομακρύνει από καίρια κοινωνικά ζητήματα κάτω από την ασπίδα μιας ορολογίας (άτομα με ειδικές ανάγκες, άτομα με ιδιαιτερότητες, άτομα με ειδικές ικανότητες) που παθολογικοποιεί τα άτομα, τις οικογένειες και τις ζωές τους. Για τη δεύτερη περίπτωση του Βουλγαρόπουλου δεν εντοπίσαμε σχετικές αναλύσεις και εξηγήσεις.

Ο Βασίλης Αλεξίου μοιράστηκε πολλές από τις μεταφραστικές μου ανησυχίες. Διάβασε και έκανε ουσιαστικά και χρήσιμα σχόλια στο κείμενο. Τον ευχαριστώ θερμά.

Γ. Καραγιάννη

---

² Εκδότης του μηνιαίου ενημερωτικού και διαφημιστικού περιοδικού για τα θέματα της αναπηρίας που εκδίδεται στη Θεσσαλονίκη, *Αναπηρία Τώρα*.